

Közeledvén mindenszentek és halottak napja¹ (november 1. és 2.), gyakrabban gondolkodunk el azon, kik voltak őseink, mi maradt meg róluk emlékezetünkben vagy keresgélünk a fiókok mélyén.

Ezen alkalomhoz illik Mezeiné Bella Zsuzsanna írása. Megannyi párhuzam rejtőzik benne elődei és az ő sorsa között – feladvány is lehetne, ki mennyit talál meg.

Olvasásakor felsejlenek bennünk a memóriánk szegleteiben megbúvó saját réges-régi történeteink elhomályosult mozaikkockái. Mondatai elgondolkodtatnak, hangulata magával sodor: érzékelteti, hogyan hajszolhatnak bele az emlékek családunk eredetének kutatásába, s válhat szenvedélyünké, ha elég kitartóak vagyunk.

Somzsófia, somzsófia...

Ki vagy te, Som Zsófia?

Előbukkantál az ismeretlenségből, a majdnem semmiből.

*Beleférekőzöl a nappalaimba, gondolkodok és beszélek rólad,
már a párom is ugrat a bolondériámmal.*

Lassan nem merem megkérdezni tőle: „Kérsz somlekvárt?”

Éjszaka felébresztesz vagy rólad álmodom.

Csönd volt.

A reggeli napsugarak bekukucskáltak az apró ablakszemeken, fényes szálakat húztak maguk után a kicsi szobában. A többiek mentek dolgukra az erdőbe, a földekre, a tóhoz.

Feküdt az ágyban. A menyé megmosdatta, elegyengette a szalmazsákot alatta, megpróbálta megetetni, felloccsolta és felsöpörte a döngölt földpadlót. Már sokkal többet volt mások terhére, mint szerette volna. Amikor a szélütés érte háborgott, zúgolódott magában: »Annyi a dolog még...« Nagyon akart lábra állni, beszélni, de egyik sem ment. Azóta sem. Mindenre pontosan emlékezett, gondolatai tiszták voltak, csak a teste nem engedelmeskedett. Egy év alatt beletörődött sorsába, de ezt már nem akarta tovább.

Menni akart.

Persze tudom, az ükanyám vagy Som Zsófia. Rég tudom és mégis elhanyagoltalak, pedig az mégiscsak furcsa, hogy nyolc ükanyám közül csak a Te nevedet őrizte meg a családi szájhagyomány!

Gyerekkoromban folyton nyaggattam a szüleimet, meséljenek. Százszor elmondattam, hogyan ismerkedtek meg. Édesapám szívesen emlegetett olyan csapodias, főleg huncut történeteket. Ültem az ölében, ujjaimmal a homlokán összehúzott ráncokkal babráltam és ittam szavait.

De a falujáról vagy arról, hogyan éltek, hallgatott. Katona Imre csapodi könyve² előtt nem tudtam Monbijuo-ról, sem a lepratelepről vagy a lesvári katonai repülőtérről. Sem arról, hogy Csapod közelében

¹ Mielőtt levelek özöne árasztaná el a szerkesztőséget, tisztázzuk: „Kis kezdőbetűvel írjuk az ünnepek, a nevezetes napok, időszakok, a történelmi események nevét, például: [...] húsvét, karácsony, mindenszentek” ...
Lásd: AKH 144. (Más dolog, hogy ezzel magam sem értek egyet – szerk.)

² Katona Imre: Csapod. Bíró Family Nyomda és Könyvkiadó, Budapest, 2003.

a ciráki határban szállt le 1921-ben a repülőgép, amelyik IV. Károlyt és Zita királynét hozta haza egy rövid időre. Azt se tőle hallottam, hogy az apja nadrágszíjjal verte, vagy amikor a nagyapja bosszúsan rugdalta odébb a folyton útban lévő, kúszó-mászó kisgyereket.

Később föl is jegyeztem kis kék füzetembe a nagyszülők, dédszülők neveit, a róluk szóló történeteket. Csak most jutottam oda – mikor már nem járok dolgozni –, hogy kutassak utánuk és elkezdjem megkeresni őseimet, felépíteni a családfánkat. És pont a Te neved vezetett a bellatamások rejtélyének megfejtéséhez is. (Micsoda ironia, az a két család nem szívelhette egymást.)

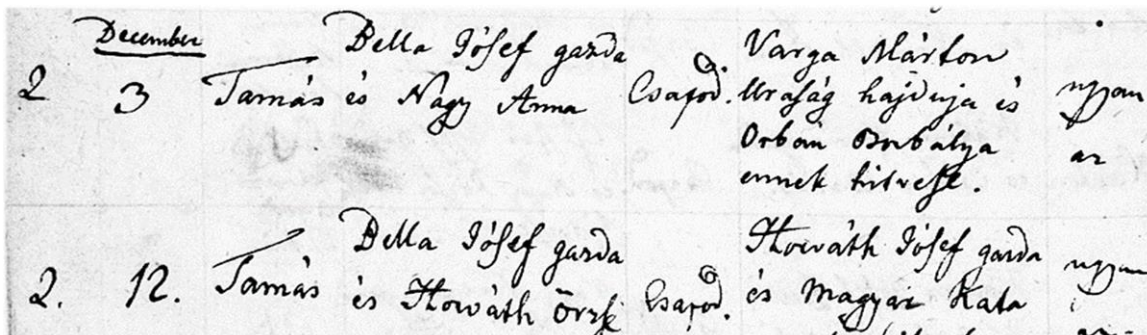
Zsófia sorra vette a szoba tárgyait. A faragott ládát, amit a nagyapja készített, a szentképet a falon, amiből minden házban volt egy. Az almárium tetején ott az anyja imádságoskönyve, a mestergerendán a családi Biblia, utolsó lapjain a születettek és megholtak neveivel.

Ismerte a mennyezet fáinak összes mintázatát, a repedések vonalait. Volt ideje bámulni egy éven át. Régen persze nem látta. Nappal sosem feküdt az ágyban, a petróleumlámpa fénye meg homályban tartotta a szoba nagy részét estére. Végigsimogatta szemével a gerendaszögön lógó sárga és piros fonallal kivarrt fényes, fekete csizmát: a régi mulatságok, amelyekben ezt koptatta! Mellette az ura árvalányhajás kalapja. Apró mosoly bujkált szája szegletében amint a szép szál erdőörre gondolt, akihez hozzáment...

Elaludt. Elmerült a gyermekkorában, a pusztacsaládi kis házban, a végtelen erdőségben, az anyja örökké riadt tekintetében. Álmában a piciny babát ringatta, könnyeiben fürdette, alig tudták kivenni a kezéből. Megszokott, mindennapi dolog volt ez, a gyerek könnyen hullott újszülötten, kéthetesen, háromévesen... Azért csak fájt.

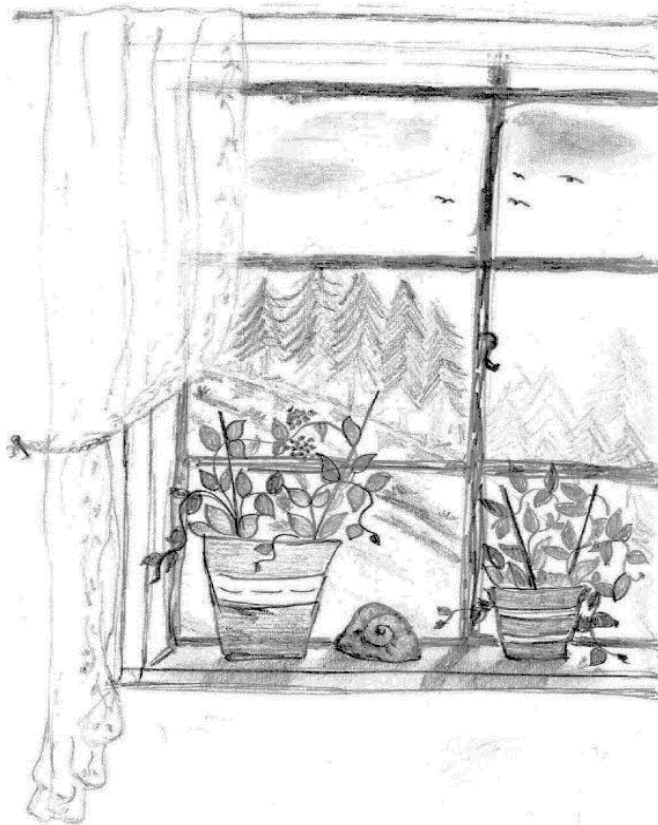
Nemigen figyelt oda amikor az öreganyja a régiekről mesélt, csak egy-két történet maradt meg – most bánja. Hát majd róla is ennyi marad! Néha emlegetnek majd valamit, reméli nem rosszat. Néhány lurkó figyel, a többi rá se hederít. Széthordja a szél az életét...

Kavarog a fejem. Ülök a gép előtt, a monitoron lefotózott anyakönyvek. A Bellák túl sokan voltak Csapodon. Még többen, mint a Vargák meg Nagyok, Kovácsok, pedig ezek a legősibb családnevek. Micsoda egy falu, ahol annyi a Bella, mint a csapodi Nagyerdőben a fa! Két Bella Tamás, két Bella József, az apák más-más anyja nevével. Melyik a miénk? Törvényes. Cím, előnév sehol. Pedig csak Bellából élt vagy tizenhét a faluban, mindegyik különféle ragadványnévvvel megkülönböztetésül: Dandi, Pizse, Hetyei, Csitta, Lisztes... Apámék Babits Bellák voltak.

De ezt itt, két azonos nevű újszülöttnél egymás alatti bejegyzésekben, nem tartotta szükségesnek beírni a plébános. Eh, már feladtam. Ezt soha nem lehet kideríteni.

Az ablakban viruló viaszvirágok között volt egy kő. Ettől elzékenyedett: Gergely hozta, a bátyja, miután hazatért a szökésből. Még tizenhat sem volt, amikor elment. Senki sem tudta csak ő, Zsófi, csak neki mondta el, hogy nem bírja az emberek tekintetét magán: évekkel később hiába vette el az apja az anyját,

a falu nem felejt. Zsófi megértette. Jól emlékezett a kölykökre, akik megannyiszor ugrottak Gergely elé: „Zabigyerek!” Egy alkalommal Zsófi tíz körömmel esett az egyik fránya képének, kapott is utána... Annak viszont megmaradtak az arcán dühének nyomai.

Mindig is szerette a köveket, Csapodon volt belőle bőven. Még a krumplit is kalapáccsal szedték az egykor erre futó vizek által szétterített, kavicsos hordalékból kialakult talajon: „Lássuk, melyik a kő és melyik a krumpli!”

A kő furcsa volt. Egész kis gyűjteményt szedett össze, de ez teljesen kitűnt a többi közül. Kerekded, mint a sajt, szabályos csigavonal, megkövesedett csíkok és barázdák a felületén. Az oldalát megmintha a hőveji asszonyok hímezték volna halvány virág- és indamintára, mint a függönyt az ablakon. Gergely messziről hozta. Valami nagy tóféle van a Nagyerdő végén, jóval nagyobb, mint itt Göbösben. Ott találta.

Lilit Édesanyám családfájának kapcsán találtam meg, egy ponton összeérnek az őseink. Évek óta kutat magának is, másoknak is. Minden szabadidejét kitöltő hobija lett a családfakutatás. Ötletet adott: figyeljem a keresztszülők neveit is, sokszor döntő támpont lehet. Új lendületet kaptam tőle, újra nekifogtam a bellatamásoknak. Nem jutottam semmire így sem, hagytam a csudába őket.

Somzsófia, somzsófia... – ébredtem fel. Holnap rá kell keressek, mit rejteget még a FamilySearch. Miért nem néztem eddig?! Mivel dédanyám nevét is tudtam, könnyen megtaláltam Som Zsófiát, 1845-ben született. Neki is Bella volt a férje egy másik ágból: Bella Mátyás erdőőrző. Most már hajtott az izgalom, menjünk messzebbre! És ott, ott van az ő apja Bella József... Ez azt jelenti – döbbsentem rá –, hogy mindkét Bella Józsefhez közöm van. Két különböző ágon ugyan, de hozzám tartoznak!

Este a konyhában összejöttek a falubeli férfiak, mint régen. Az ajtót nyitva hagyták kicsit, ő is hallhassa a híreket, amit a vándorköszörűs hozott. Ide csak így jutnak el a világ dolgai. Emlékszik, sokáig azt hitte ennyi a világ, amit lát belőle: kis falvak, hatalmas, rengeteg erdő. Még Sobri Jóskáról is egy üstfoltozótól hallott, akit ugyanígy vendégül láttak. Micsoda történeteket mesélt a nagyerdei betyárról! Évekig jóllaktak gondolataik a históriákkal. Aztán ki is színeztették őket, felnagyították, legalább a gyereknép nem ment olyan bátran az erdőbe.

A beszűrődő hangok pusztító ragályos betegségről szóltak: "Viszi az életerős fiatalokat is, főleg azokat. Pedig csak most ért véget a háború, sok a halott. A kolera is csak nemrég takarodott el, megtizedelte az is a falut. És most ez... a Borisnak két lányát vitte el, nem volt tizenhat egyik sem." – mondja a szomszéd rettegve. Holnap már nem jön át, fél. Göbösre még nem ért el a nyavalya, de ki tudja hogyan és milyen gyorsan teszi meg az utat.

Megszállottan böngészem az anyakönyveket. Egész jól olvasom már a kalligrafikus, szépen ívelt betűket. Már amikor gyönyörű és olvasható. Van olyan is, ahol nem. Kuszán teleírt, két oldalon átfutó sűrű, ferde sorok, alig kivehető bejegyzések. Már ismerem a lefelé hosszasan lenyúló „s”-eket, a kacskaringós nagy „P”-ket, amik néha alig különböznek a „G”-től vagy a „B”-től. Ismerem a csapodi családneveket, a szkennelt anyakönyvi lap alján lévő jegyzetknél is jobban. Tudom, hogy nem Csiziár, hanem Csizsár. Lassan kiismerem magam a hol magyar, hol latin bejegyzések között is. Néhol a foglalkozás is be van írva: opilio, colonus latinul, azaz juhász, földműves magyarul.

Megrendít, hogy sorsok villannak fel előttem. Nézem, itt hiányzik a keresztszülők neve. Betűzgetem a latin szöveget az észrevételek rovatban: Baptisatus obstetrix ... externa(?) ... necessitate.

Milyen jó, hogy van latin-magyar fordító is az interneten – mert igaz, tanulmányaim során ragadt rám egy kevés orvosi latin, de az nem lenne elég a megjegyzés értelmezéshez: ez a csecsemő itt meghalt, a bába keresztelte sebtében. Épp csak levegőt vett ezen a világon.

»Mit vétettem, édes Jóistenem! Mit, hogy tétlenségre, mások terhére tettél? Mi lehet a bűnöm? Hálnak a fiatalok, én meg itt fekszem csak akadéknak!

Eljárt a szám, feleseltem is eleget... Ez csak nem akkora baj? Nem voltam én annyira rossz gyereke anyámnak, apámnak. Otthon meg se mertem mukkanni, szülémet nehogy bántsam.

Templomba is eljártam, pedig a Trézsi mindig úgy felbosszantott a hamis kántálásával, meg is mondtam neki! Az uramnak se voltam rossz felesége, mindig főtt étel várta, vetett ágy. Panaszra se volt okom az igaz, nem voltam soká menyecske a göbösi házban. Az erdőörnek járt egy kis föld, meg az erdészház. Kukorica-hántáskor volt mit meséljenek az asszonyok, mit szenvedtek anyóstól, apóstól. Minden nemzedék átadta a következőnek, amit ő kapott – így álltak bosszút. Hát nekem bizony jó sorom volt az erdészlakban! Na persze, a falubeliekhez képest. Sosem éheztünk, sosem fáztunk, a ruháim is szebbek voltak, lábbelím is fényesebb. Úgy éltünk itt, szinte mint a grófok! Nem is igen mentem közbük, különbnek tudtam magamat. Sok munka volt, sok, s mindent egyedül. Fonástiltó keddeken is dolgoztam, de a magam ura voltam. Az uram jó ember volt. Ha megmérgekedett, csak bevágta az ajtót és ment a rengetegbe. Mire hazaért, már dalolt. „Az erdőben jó helyen van a mérge, elfér, minek itthon tartani.” – mondotta.«

Erdész felesége vagyok én is. Sopronban az erdészdiákok eléggé népszerűek voltak. Szakadtak, hosszú hajúak, amolyan "anyámmesszevan" kinézetűek. Nem csoda, tizennégy évesen kerültek el az ország messzi pontjaiból és legközelebb karácsonykor mehettek haza... Hát, nekem is jutott egy ilyen erdészféle. Igaz, amikor összeházasodtunk fairparos volt tizennégy évig, csak ezután teljesült az álma és kapott kerületet: erdész lehetett. Szerette. Gyerekkorában is mindig az erdőt járta és így van ez ma is.

Nem vagyok jó erdészfeleség, nem tanultam meg a fák neveit, nem ismerem a gombákat. Jártunk persze az erdőbe a gyerekekkel is, de az új hobbink most hetente visz a Szingödörhöz, a Hidasai völgybe, mindenfelé a körülöttünk fekvő erdőkbe. A falunkat körbeölelő Mecsek területén hullámzott egykor a Pannon-tenger. A több millió év ránk hagyott lenyomatait keressük megszállottan, megkövesedett élőlényeket: csigákat, ammoniteszeket... A Gergely köve, amit Zsófia gondosan őrizgetett.

»Sosem értem rá gondolkodni, most meg csak ez jutott. A Rozi? A Rozi miatt tán! És ha hagyom, hogy a lányom a vesztébe fusson... az a Babits Kálmán egy vadember volt! Ezt bárki megmondhatja Csapodon. Azt meg honnan tudhattam volna, hogy a Jánost is megbolondítják a csoda-Amerikával, pedig az uramnak jó embere volt az erdőn. Nagy volt a szegénység, rossz volt a termés, de hogy majd onnan gazdagon jön haza. Azt mondta: „Hát az ég is jelzett. Olyan csillaghullás volt, mint még soha. Vagy világvége lesz, vagy szerencse jön!” El is ment, ott is maradt. A Kálmán persze visszajött, harmadszorra már muszáj volt neki. Belekeveredett valami rendzavarásba, bele hát, ő ne tette volna! De legalább jól megverték az ottani kikötői munkások... Üres zsebbel jött haza, egy kézi gyalu volt az összes kincse. Na meg az a tricikli, azzal parádézott a faluban. A János meg... arról hír sincs. Itt maradt a Rozi egy szál maga a gyerekeivel. Ez lehet hát, ezt nem bocsátja meg nekem se a Rozi, se az Isten.«

Nagyanyám és a nagyapám furfangos módon keltek egybe. Tiltották őket egymástól, miként a nagyanyám anyja, meg a nagyapám apja is össze akartak házasodni, de nem engedték nekik annak idején – ki tudja mi okból. Na de a gyerekeik, Jenő és Erzsébet nem hagyták annyiban a dolgot! Kifundálták-e vagy csak úgy megesett, gyorsan kellett megtartani az esküvőt, nehogy elébb szülessen meg az első csemete.

„Hogy van Ides?” – szól be a lánya az ajtóból.

»Meglátogat azért... Né, még az Örsét is elhozta, az apróka termetű unokát. Az csak bedugta egy pillanatra a fejét, nem szeretik az ilyen gyereklányok a beteg öregasszonyokat. De hát – jutott eszébe –, nem gyerek ez már, eladósorban van. Csak amilyen kicsi, ezt mindig elfelejtem. Ideje lenne már, hogy bekössék a fejét...

Bár igaz, szép ember volt az a Kálmán, de rátarti! Úgy fennhordták az orrukat a Babitsok, úgy jártak-keltek, mint aki karót nyelt. Inkább verte be a fejét a kapufélfába, mint meghajtaná magát... Hagyni kellett volna... elboldogult vele a Gyurka Rozál is. Ő nincs egyedül, mint az én Rozim...«

„Nem eszik, napok óta nem eszik.” – hallotta menyét a konyhából – „Már inni se akar.”

Tanyán élünk, nem vesz körül bennünket kerítés. Nehéz volt Pajti kutyánkat arra szoktatni, nem mehet ki az udvarból, még ha lehetősége is lenne rá. Mikor még a falu könyvtárosaként eljártam dolgozni, szépen lecsücsült a ház elé, úgy várt.

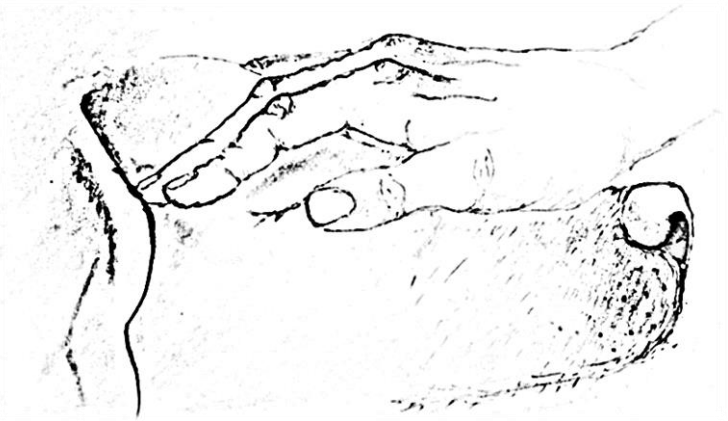
Mielőtt a koronavírus világjárvánnyá nőtt volna – még az utazási tilalmat megelőzően –, pár nap távollét után éktelen visításra értünk haza. Párom a tanya szélére rohanva látta, hogy Pajti erősen vérzik. Golyó roncsolta szét a lábát, mellkasát. Az állatorvos választás elé állított bennünket: elaltatás vagy csonkolás, de még úgy sem biztos, hogy megmarad. Az egész család szerette a kedves, aranyos kis vizslát, hát a műtét mellett döntöttünk. Hál' Istennek szépen felépült. Nyugodt, kiegyensúlyozott kutya lett és kivételezett: ő bejöhét a házba, esténként odakocog saját kis „fészkéhez”.

Halk neszezés.

Zsófia meghallotta a mocorgást az ágya mellől. Ép kezével lassan araszolt a lepedőn az ágya széléig, ahol már meg is találta a nedves orr... a kezét, amely sosem felejtette el megsimogatni a sánta ebet. Öreg már a kutya is, a Pajtás, nincs nála hűségesebb társa mióta az ura elment.

Csapda fogta meg a Tiloserdőben. Vonyított a szerencsétlen és már agyon akarták ütni a favágók, ne szenvedjen, amikor Mátyás mégis úgy döntött, hazahozza. Emlékeztette arra az állatra, amelyik bolondozásával felvidította, a gyerek elvesztésekor enyhítette kettőjük bánatát.

Megcirógatta a kutya fejét. Erőtlenül, meg-megakadva simított rajta végig, aztán a kéz tétován megállt. Pajtás halk nyüszítése törte meg a csöndet...

Meghallottalak, Som Zsófia.

Megszólítottál és meghallottalak. Nem éltél hiába:

megannyi szál, sejt, géndarabka, elemi részecske köt össze veled,

egy tizenhatod részben itt élsz bennem.

Látod, terelgeted a gondolataimat is.

Ki mondhatná, hogy nem ismerlek?

Mezeiné Bella Zsuzsanna (mezeitanya@gmail.com)

Grafika: Sulyok-Maráczai Martina

Pocsaji köztemető, 2020 – kép forrása:
<https://kiskelet.hu/2020/11/02/megujult-a-pocsaji-koztemeto/> (2022. okt. 05.)

